

TEGEL

ORGAN FÖR SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING

Redaktionskommitté: Kapten H. STRÖM - Civilingenjör E. FALKE - Ingenjör K. WRÅKE

Redaktör och ansvarig utgivare: Civilingenjör R. ELGENSTIERNA

Redaktionsombud: Ingenjör S. HENNINGSSON, Heby - Civilingenjör H. SCHLYTER, Göteborg
Ingenjör K. WRÅKE, Malmö - Ingenjör S. ÅLANDER, Sundsvall

Redaktion och expedition: ENGELBREKTSGATAN 29, STOCKHOLM, Tel. 10 80 51

Eftertryck utan skriftligt tillstånd förbjudet. Copyright. — Tryckeri AB Thule, Stockholm 1952

Nr 2 — 1952

ÄRGÅNG 42

INNEHÅLL

Rådhuset i Oslo

Olaf Habberstad

En tegelleverantör lämnar sina synpunkter på det handslagna teglet till Oslo Rådhus

Villa i Uppsala

Bengt Edman och Lennart Holm

Arkitekterna presenterar sin senaste villaskapelse i tegel

Omslagsbilden visar Oslo Rådhus sett från sydväst

J huvudartikeln i detta nr ger direktör O. Habberstad — chefen för Hovind Teglverk — tegelleverantörens synpunkter på det handslagna teglet till Oslo Rådhus.

Tanken att giva den norska huvudstaden ett representativt rådhus hade faktiskt varit aktuell ända sedan 1825, men man var först år 1917 mogen att fatta beslut om förverkligandet av denna önskedröm. Den drivande kraften var en av Oslos mest kända advokater, Hieronymus Heyerdahl, som tog initiativ till en privat insamling av 1 115 000 kr, ett med dåtidens penningvärde högst betydande belopp.

Advokat Heyerdahls allmänt populära förslag avsåg att förlägga Rådhuset på ett område vid hamnen — Pipervika — med rivning av en del gamla kvarter, som länge varit en nagel i ögat på osloborna.

Efter att ha utgått som segrare i en idé- och planlösningstävlan om Rådhuset utsågs i juli 1920 de båda arkitekterna Arnstein Arneberg och Magnus Poulsson att svara för Rådhusets blivande utformning. Det segrande förslaget var en sluten borggård omgärdad av flygelbyggnader med en tornkropp. Allt efter som åren gick, innan bygget kom igång, omarbetades detta förslag enligt den nya smakriktningen, som avlöste den halvromantiska perioden och krävde större "saklighet". I denna anda erhöll Rådhuset sin slutgiltiga arkitektoniska utformning.

I september 1931 påbörjades grundgjutningen, den första tegelstenen murades hösten 1935 och den sista fasadstenen 1939. Ockupationen orsakade ett femårigt avbrott i byggnationen, som sedan fortsatte i ökat tempo till 1950, då Rådhuset även försetts med sina tusentals olika inredningsdetaljer och ansågs vara i presentabelt skick för den invigning, som ägde rum den 15 maj 1950.

Runt om Rådhuset har uppförts en rad stora, moderna förvaltningsbyggnader. Tillsammans med Rådhuset utgör de en fast arkitektonisk komposition.

RÅDHUSET I OSLO

Av direktör Olaf Habberstad, Oslo

För en tegelfackman är Rådhuset i Oslo gärna något mera än bara en huvudstadens representationsbyggnad. Med sina stora obrutna ytor av äkta handslaget tegel får den envar, som betraktar detta traditionsrika byggnadsmaterial, att känna både glädje och beundran inför denna nyskapelse.

Rådhuset har kommit att stå som ett monument över norsk hantverksstandard av i dag. Det representerar det mesta av det, som vår tid mäktat ge. Med två så erfarna och ur varje synpunkt betraktat så fordrande konstnärer och arkitekter som Arnstein Arneberg och Magnus Poulsson vid rod-

Oslo Rådhus med Akershus slott till höger. Slottet är från 1300-talet

ret har man i anmärkningsvärd grad blivit besparad alla experiment med tidens otaliga surrogat och s. k. "förbättringar" vad gäller såväl materialval som utformning av skilda detaljer. Här återfinner man inga smaklösheter av något slag. För den, som har sinne för materialvalets betydelse, är bara det en tillfredsställelse att kunna låta öga och själ fyllas av den ro och harmoni, som präglar Rådhusets alla fyra fasader.

Nu kan man givetvis säga, att det icke lät sig göra att komma förbi ett material som tegel till en monumentalbyggnad av detta slag. Ett sådant resonemang faller sig naturligt för den, som känner till teglets historia och dess betydelse genom tiderna, och som dessutom förstår att värdesätta ett byggnadsverk icke minst ur estetisk synpunkt. Detta har också Rådhusets arkitekter kunnat. Härvid har det med all önskvärd tydlighet framkommit, att gammal tradition vid val av byggnadsmaterial kan förenas med modern byggnadskonst i en rent ut sagt förbluffande grad. Vi skall längre fram något beröra de traditioner tegelstenen som byggnadsmaterial vilar på, när det gäller byggnadsverk av betydelse i Europas olika länder och under gångna århundraden.

Vad Rådhuset i Oslo beträffar, ger den varma, röda tonen hos tegelstenen i förening med den norska naturstenen i skulpturer och övrig utsmyckning ett så starkt intryck, att man blir alldeles betagen. Bland naturstenarna är det den flammiga Sandögraniten, som har huvudinslaget. Till skulpturer har använts ljus Idefjordsgranit, som i motsats till Sandögraniten ej är flammig eller ådrig. Den ljusa naturstenen ger med det djupt röda till blåton klinkerbrända teglet som bakgrund en touche åt det hela som enhet betraktat, vilken vi ej är vana vid. Med sin intill 4 900 m² uppgående byggnadsyta har Rådhuset just blivit den centrala samlingspunkt, som en huvudstads representations- och administrationsbyggnad bör och förväntas vara.

Det som för en tegelkännare först och främst är av intresse är självförståeligt nog att kunna fastslå det faktum, att till fasaderna har använts norsk tegelsten. Låt oss ta en överblick på de krav, som på sin tid ställdes på denna beställning och huru leveransen kunde komma till stånd.

Då rådhusgrunden göts hösten 1931, undrade man: varifrån skall teglet anskaffas? Det var helt säkert icke många, som trodde det var möjligt, att

Murverksdetaljer på fasad mot sjösidan

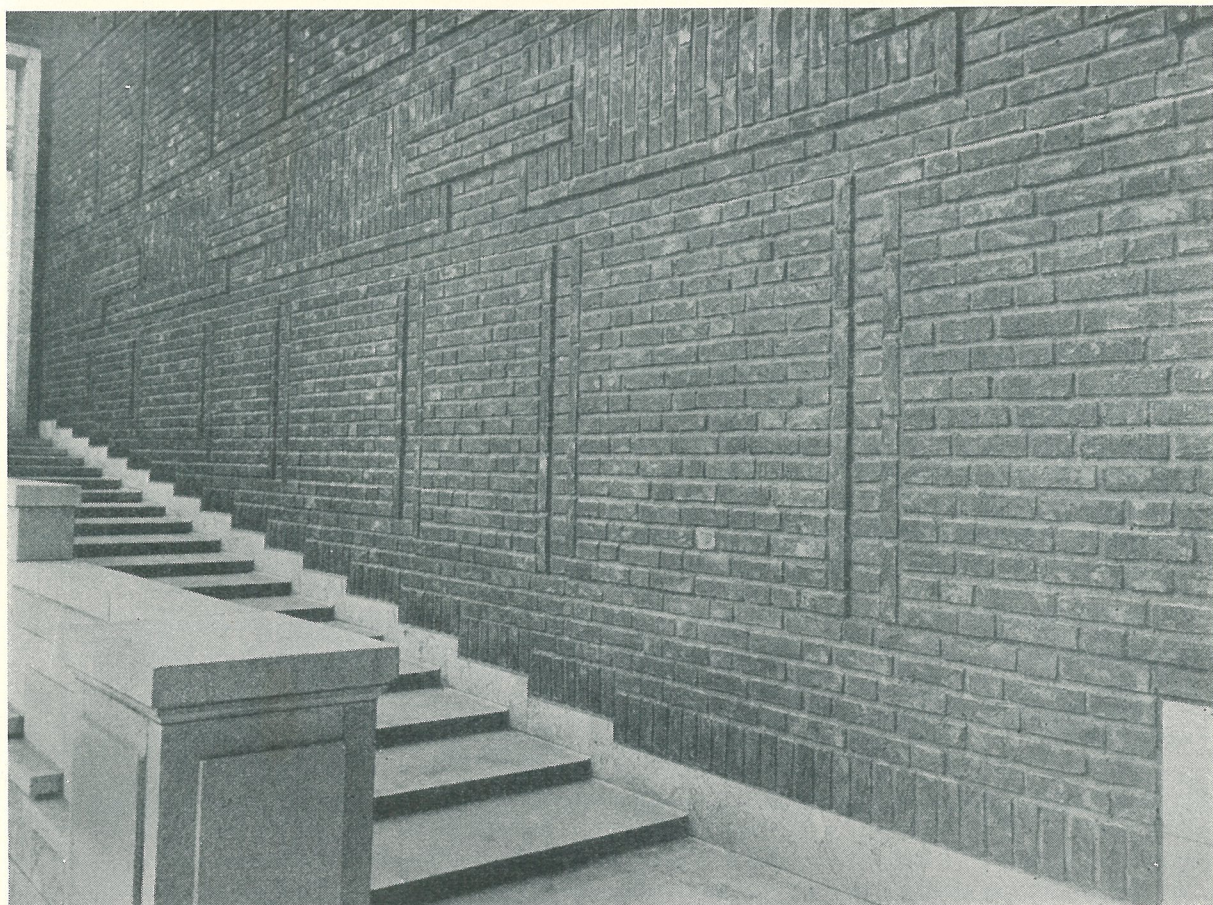
leveransen skulle kunna ske från ett norskt tegelbruk. Från många håll framställdes önskemål att stenen skulle tagas från Sverige, där Lina Tegelbruk tillhörande AB Mälardalens Tegelbruk ju hade ombesörjt leveransen till Stadshuset i Stockholm. Artikelförfattaren fick i uppdrag att undersöka vilka möjligheter, som stod till buds att framställa teglet i Norge. Personligen var jag fast övertygad om, att detta lät sig göra. Enligt förutsättningarna skulle fasadtegel användas för beklädnad av fasaderna, som skulle muras i s.k. munkförband. Både formats- och kvalitetskraven skilde sig från de normala.

Leveransen omfattade allt fasadtegel till Rådhuset och skulle minimum utgöra ca 1 000 000 sten i format: längd 280 mm, bredd 132,5 mm och höjd 80 mm. Av leveransen skulle minst 10 % vara klinkerbränt och för denna del av partiet finge större avvikelser gälla än som fixerats i beskrivningen avseende längd, bredd och höjd. Stenen skulle vidare uppfylla följande kvalitetsbestämmelser:

1. *Bränningsgrad*: hårdbränt helt igenom.
2. *Minsta tryckhållfasthet*: 500 kg/cm².
3. *Största vattenuppsvugning*: 8 %.

4. *Frostbeständighet*: Efter frostbeständighetsprovet skall stenen avge ren klang och den skall icke uppvisa sprickanvisningar eller för blotta ögat märkbara avflagningar.
5. *Form*: Minst en yta skall vara plan, rätvinklig och skarpkantad. Rätt förhållande till antal skall förefinnas mellan fullgoda löp- resp. bindytor.
6. *Största tillåtna måttavvikelser*:

I längd	± 2 %
I bredd	± 3 %
I höjd och skevhet	± 4 %
7. *Färg*: Rent röd eller rödbrun färg. Färgen skall vara hållbar, så att den icke efter någon tid förändras i form av något utslag, som icke försvinner eller kan tvättas bort. Klinkerteglet tillåtes dock variera i mörka färger. Dessutom tillåtes färgavvikelser för 25 % av antalet hårdbrända stenar. Dessa leveranspartier, som användas till bakmurning skall levereras i separata leveranser.
8. *Brott*: Brottytan skall vara ren och sprickfri uppvisande en homogen massa utan stenar och oarbetade lerklumpar.

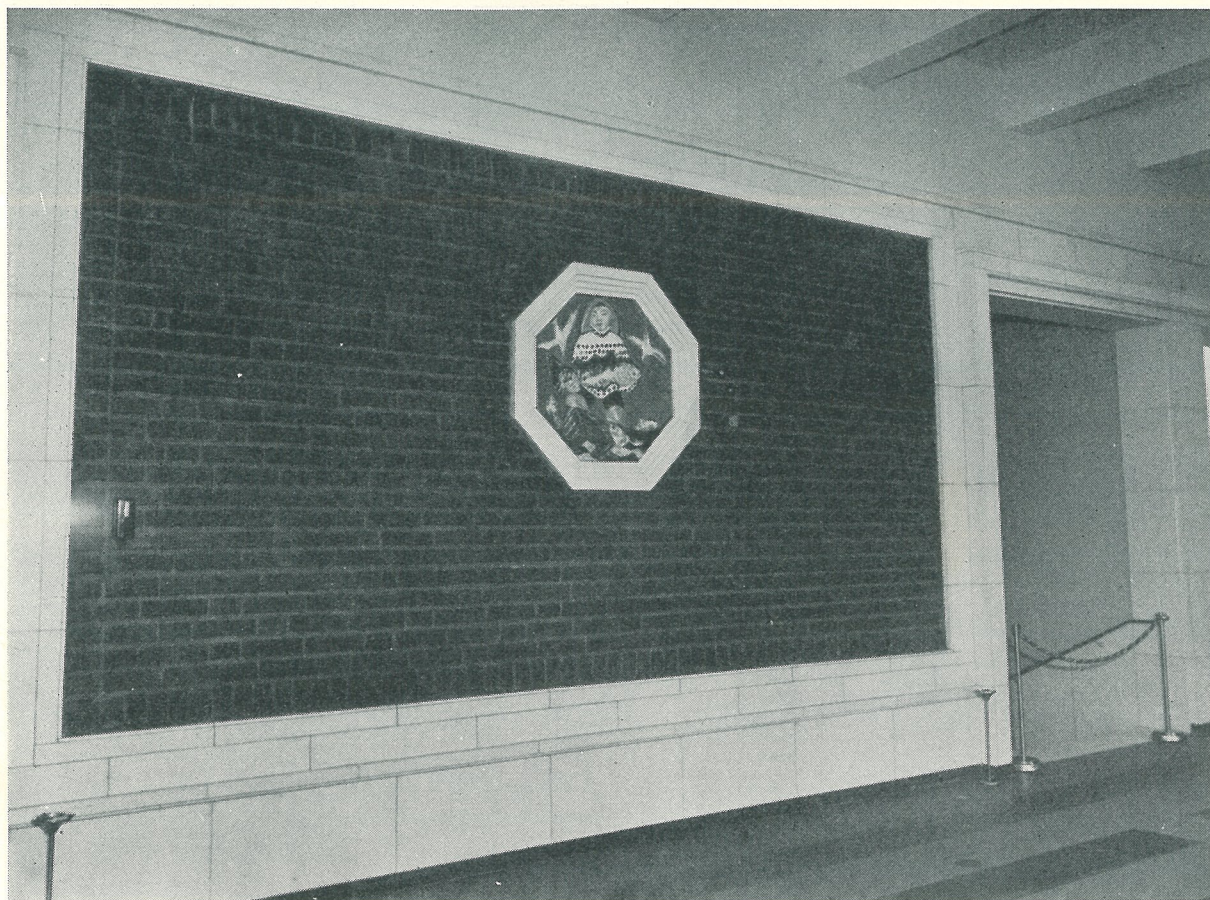

Murverksdetaljer från Borgårdsmuren

Det blev, som man kunde vänta sig, en ganska intensiv konkurrens tegelbruken emellan för denna leverans skull. Alla de större bruken på Östlandet deltog. Fristen för inkommande av offert och prov var väl tilltagen, men man torde nog kunna säga, att de flesta tegelbruken icke helt förstod hur osedvanligt stränga de krav voro, som ställdes på teglet. Att forma och bränna en sten i vårt normalformat 230·110·65 mm, så att denna normalsten fyller ovan angivna krav, det är en sak, och den är för övrigt vansklig nog. Men det är en annan sak att kunna uppnå så högvärdiga resultat med lerämnen på 3 dm³ dvs 280·132,5·80 mm. Provbränningarna visade, att kraven voro drivna upp till det så när sagt ouppnåeliga, vad tryckhållfastheten angår. För att nå upp till ett minimum av 500 kg/cm² måste råteget med vår östlandslera brännas vid en så hög temperatur, att man bara har en marginal på 30° C, för att leran skall börja sintra. En annan sak, som visade sig svår att undkomma, var deformationen vid dessa höga temperaturer. Med ramen för de avvikelser, som tilläts, behövdes det bara en liten ouppmärksamhet vid bränningen, för att en hel ugnskammare tegel skulle vara för-

störd. De flesta tegelbruksproven visade sig också vara alltför ljusbrända. Det lyckades emellertid för ett tegelbruk, Hovind Tegilverk, att med sina prover klara fordringarna, och den 19 september 1934 skrevs kontrakt mellan Rådhusets byggnadskommitté och tegelbruket. Allt som allt har till själva stommen levererats 1 135 600 sten.

Det ligger mycket arbete bakom fullföljandet av detta kontrakt, mer än de flesta anar. Någon ekonomisk succé blev leveransen icke för ifrågasättande tegelbruk, men en sak har dock kunnat fastslås — den norska tegelindustrin kan framställa och leverera en alltigenom fullvärdig produkt, fullt i nivå med den från vilket annat tegelbruk i Skandinavien som helst. Det kan kanske här vara på sin plats att draga en parallell med "Norsk Standard nr 420", fastställd så sent som den 13 maj 1948. Dessa bestämmelser säger oss en hel del om de krav, som redan 1934 fixerades av rådhusarkitekterna. Sammanställer vi nämligen kraven i den nya Standard av år 1948 och jämför dem med kraven i det kontrakt, som år 1934 upprättades mellan Rådhusets Byggnadskommitté och tegelbruket, visar det sig sålunda, att fasadteget till Rådhuset på

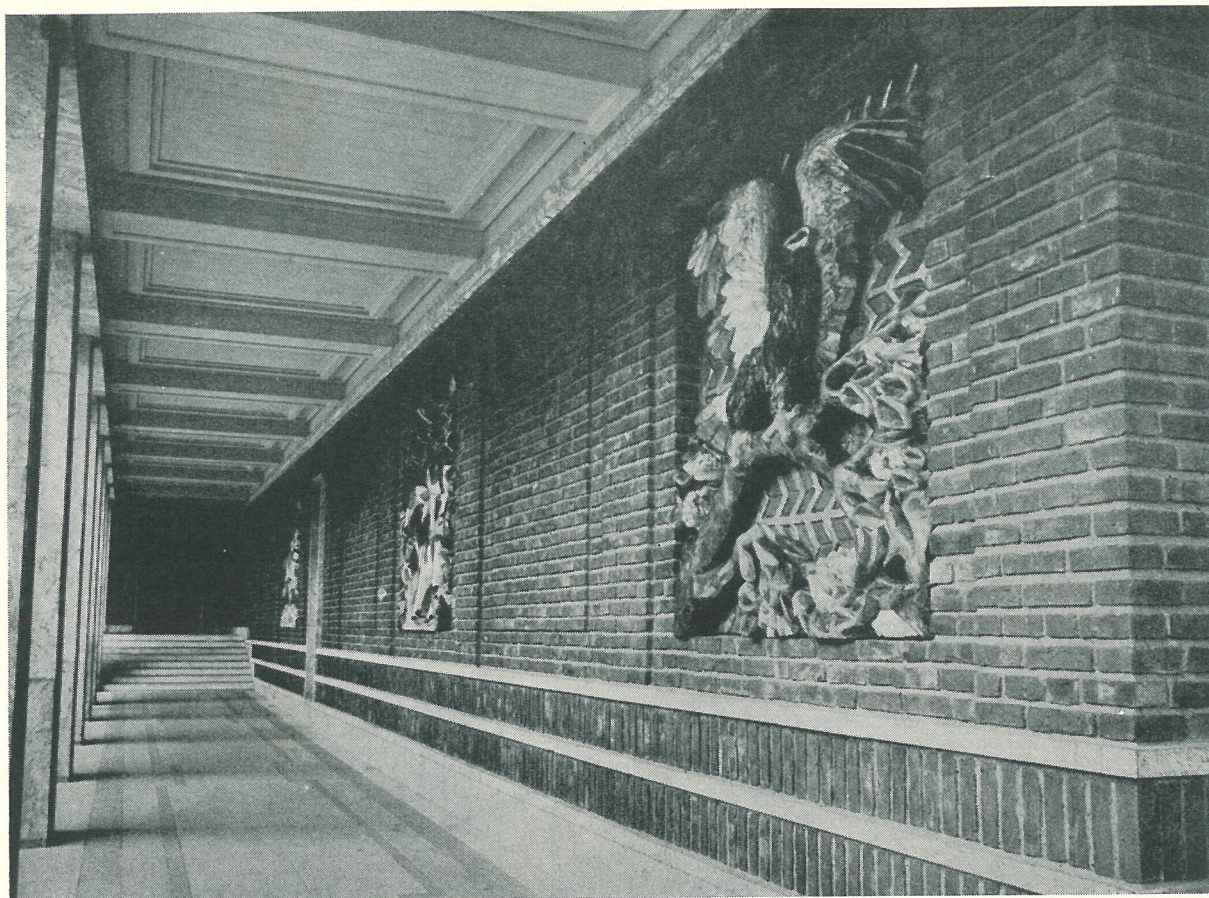
Vestibulvägg i handslaget, rött tegel effektivt markerad med vit marmoromfattning

alla områden ligger högre i kvalitet än den, standarden upptar som toppkvalitet. Detta gäller såväl tryckhållfasthet, frostbeständighet som måttoleranser. — Syd- och västfasaderna äro utsatta för slagregn. Den första stenen levererades hösten 1935. Allt utvändigt murarbete avslutades under år 1939, varför murverket haft tid att dokumentera sina egenskaper under 13 år. Det är också ställt utom allt tvivelsmål, att kontraktets krav på frostbeständighet har uppfyllts. Intill denna dag har icke en enda sten visat tecken på avflagnig.

Fasadteglet till munkförbanden i Rådhuset är handslaget, dvs. varje sten är formad för hand på samma sätt, som man gjort under århundraden här i Europa. Det är värt att observera, att en dylik framställningsmetod har kunnat hålla sig kvar ända in i vår tidsålder, då tekniska hjälpmedel står till buds på alla områden, och så gott som all produktion är till det yttersta mekaniserad. Det är emellertid otvetydigt, att vad handslaget tegel beträffar, så gäller här samma regler varefter man bedömer vilket som helst annat hantverksmässigt framställt arbete, och härmed blir teglet följdenligt det enda stenmaterial, som efter strängaste bedöm-

ning helt kan tillfredsställa en fackman. Det man nämligen uppnår med att forma en sten för hand är, att varje ny sten, som formas, skiljer sig från den föregående. Betraktar man en fasad av handslaget tegel, skall man icke lyckas finna två stenar med samma ytstruktur. Detta gör att ljusbrytningen varierar i skilda partier av väggen, vilket får denna att verka livfull, varm och förnäm och icke maskinmässigt slät och enformig.

Man har under gångna tidsepoker byggt här i Europa byggnader i de mest skilda stilarter. Gemensamt för dem alla är att teglet framstår som det mest dominerande materialet, format för hand och med dimensioner snarlika dem, som tillämpats för teglet till Oslo Rådhus. Alldenstund klimatet varierar på skilda breddgrader, har byggmästarna förstätt att modifiera sina krav på frostbeständighet och därmed bränningsgrad. Det är klart, att stenen i Syd- och Mellaneuropa icke blir utsatt för samma påkänningar, vad gäller frost, som hos oss här i Skandinavien, där vi har en högre bränningsgrad. Ovan har nämnts, att de krav rådhusarkitekterna ställde på bränningsgrad, tryckhållfasthet och frostbeständighet voro osedvanligt stränga. Ja, de

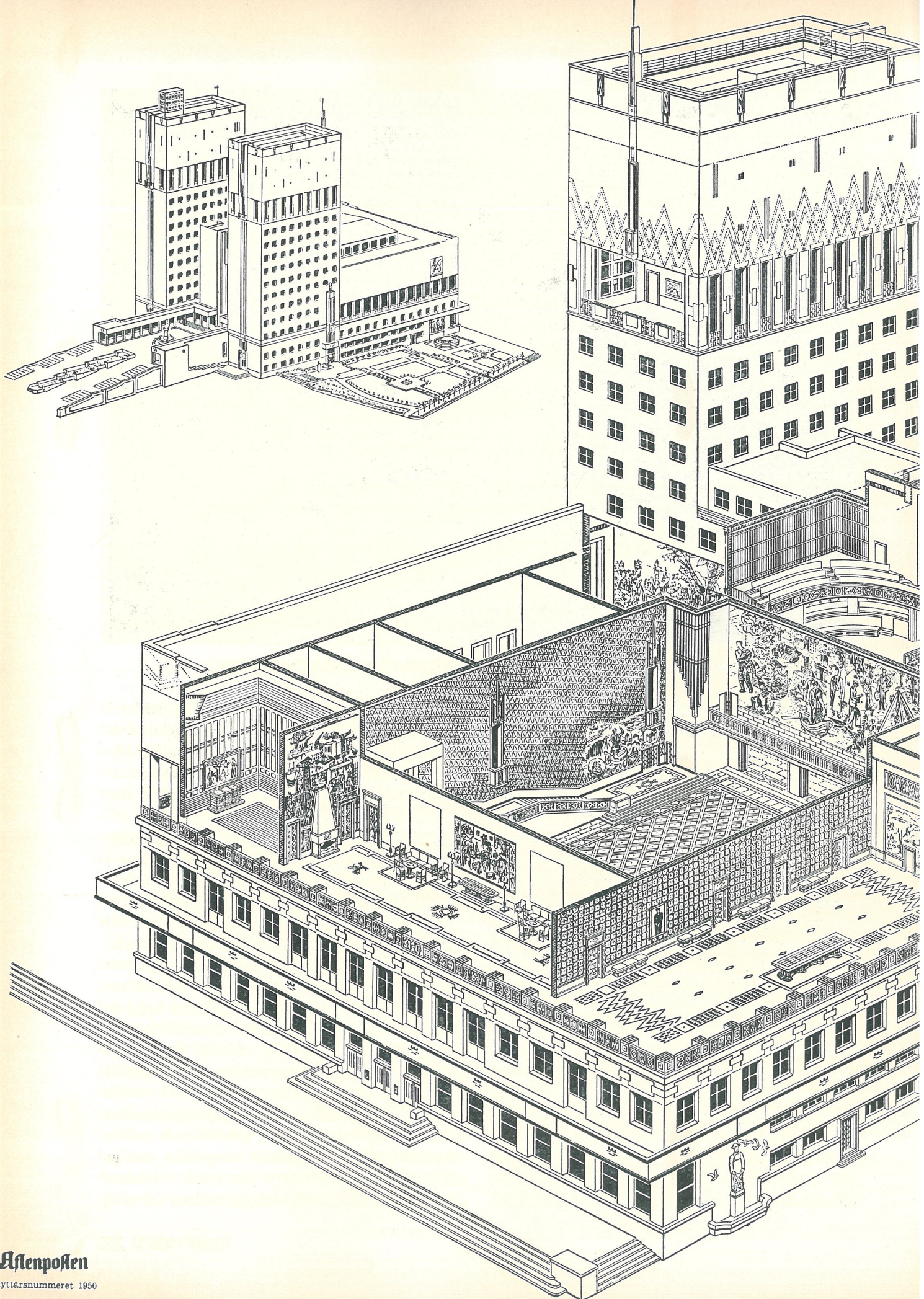
En av borggårdsarkadens väggar med parti av Dagfin Werenskiolds Yggdrasilfris

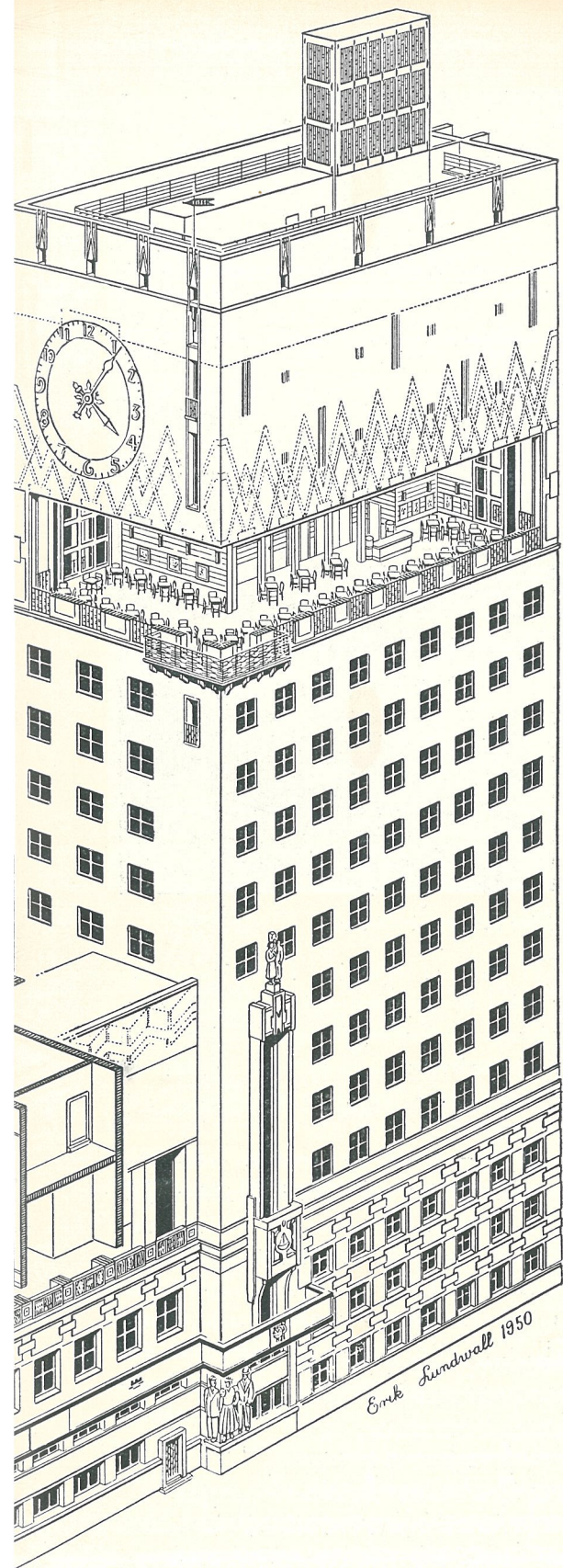
hade i den grad drivits i höjden, att flera gånger under de två år produktionen pågick, hemställdes från arbetarhåll till driftsledningen, att man måtte sänka kraven. Men alldenstund kontraktet var undertecknat, sökte man göra allt för att kunna fullfölja leveransen efter givna överenskommelser, vilket också lyckades. Det kan dock nämnas, att redan efter första ugnbränningen visade det sig nödvändigt att bränna en väsentlig del av antalet stenar 2 gånger, vilket icke hade förutsetts vid kontraktets ingående. Genom att bränna teglet 2 gånger uppnådde man minskat sorteringsutfall i avsevärd grad. I mycket liten utsträckning blev det här tal om spill på grund av deformation, och man undgick ljusa nyanser. Allt som allt kan man säga, att den 2-faldiga bränningen av teglet gjorde det möjligt att fullfölja kontraktet, eljest hade detta icke låtit sig göra.

Uppenbart är, att när det gäller att skapa en monumentalbyggnad av så pass representativt slag som ett rådhus, då önskar den generation, som ger sig i kast med uppgiften, lämna efter sig något som efterföljande generationer kan sätta som rättesnöre för sin egen epok. Att så är förhållan-

det skönjer man exempel på i åtskilliga städer i Europa. Rådhuset och katedralen är i regel sevärdheter, vart man kommer. Rådhuset i Oslo har blivit ett dylikt monument över vår egen generations skaparanda. Alla tegelfackmän är naturligt nog glada åt att se ett gammalt material som tegel användas till ett så modernt och förnämligt byggnadsverk. Det kan kanske vara på sin plats, att i detta sammanhang uppehålla sig något vid spörsmålet: tegelstenens användning genom tiderna.

Det är från de romerska kyrkobyggena, som vi i dag grundar vår vetenskap om tegelstenens historia. Redan på 1100-talet har till monumentalbyggnader använts tegel i samma format som det till Rådhuset i Oslo. Även då för tiden uppfördes byggnaderna i handslaget tegel och med ornamentik i natursten av olika slag. Man använde sig i regel under 1100-1200-talet gärna av handslaget tegel i format: längd 270—290 mm, bredd 120—130 mm och höjd 80—90 mm. Tegelstenen slogs mycket omsorgsfullt. Sten till hörn, profiler och språng refflades ofta. Man använde i regel det vanliga munkförbandet med sina 2 löpare och 1 bindare till de romerska monumentalbyggnaderna (särskilt

Rådhusets båda torn, "Östra tornet" (Klocktornet) och "Västra tornet", har en höjd av 70 m och i dessa är kontorslokaler inrymda. Genom denna disposition har man undgått långa korridorer och vunnit större koncentration. Alla kontorsrum får solljus. I Östra tornet har dessutom inrymts en mycket populär frukostrestaurang för Rådhusets tjänstemän. Östra tornet brukar man oftast benämna "Klocktornet", ty här är Rådhuset placerat på 59 m höjd. Klockan har rätt ansenliga proportioner, den är också med sin urtavla på 8,5 m i diameter Europas största. Efter mörkrets inbrott är urtavlan fasadbelyst, så den kan ses av sjöfarare långt ute till sjöss. "Klockspelet" består av 38 klockor med en totalvikt av 15.500 kg. Klockorna är upphängda i en 5 "vångars" uppbyggnad på tornetaket. Med bevarande av en gammal tradition från medeltiden har även Oslo Rådhus försetts med ett lika vackert som märkligt astronomiskt ur på huvudingångens entréfasad.

Den lilla "vinjettbilden" till vänster visar hur man från Borggården kommer upp till Rådhusets huvudingång via trappor resp. körbanor å ömse sidor om en långsmal vattenkonstanläggning med 6 kaskader samt en fontän, "Svanfontänen", modellerad av Dyre Vaa.

Från Borggårdsentrén kommer man in i vestibulen, belägen i den s. k. mellanbyggnaden mellan de två tornkropparna. Från vestibulen öppnar sig ett vitt perspektiv in över den stora centralhallen, Rådhushallen. Den är 21 m hög och har en golvyta av 49×31 m. Med 7 st. fönsterdörrar upptagande hela väggbredden öppnar sig hallen mot sol- och sjösidans balkong i söder. Vid hallens västvägg för en bred marmorklädd fritrappa upp till festlokalerna i förbyggnadens andra våning. Hallens båda fondväggar samt den östra långväggens parti under balkongen, som löper runt hallens tre sidor, har två framstående, norska konstnärer, Henrik Sörensen och Alf Rolfsen prytt med symboliska frescomålningar. — Rådhushallen har fått disponeras av en rad föreningar. Här sker även årligen utdelning av gesällbrev till unga hantverkare.

Från Rådhushallens trappa kommer man i 2:a våningen — festvåningen — först in i "Hårdråderummet", som fått namn efter Stors loss grundläggare (1100-talet). Väggarna är prydda med vävda bildbonader, den ena föreställande "Slaget vid Stanford" år 1066, där Harald Hårdråde föll, och den andra "Hårdråde grundlägger Oslo".

Från detta rum kommer man, som synes på bilden invid, in i hörnrummet "Munchrummet" med Edvard Munchs målning "Livet". Väggar och tak är panelade med kvistfri furu från kommunens egna skogar. Rumsdekorationerna bygger på gammal norsk folkkonst.

En av Munchrummets vackert snidade ekdörrar lämnar tillträde till "Festgalleriet". Härinne är golvet och de långa sidoväggarna beklädda med marmor. Kortväggen mot Munchrummet bär en al-frescomålning av Axel Revold, vilken även svarat för den utsökt vackra takdekorationen. På den ena kortväggen har konstnären framställt, som han själv uttryckt sig, "ett längdsnitt av Norge" näringsgeografiskt sett och på den andra kortväggen några typiskt norska "livsbilder". Vid västra kortväggen står en vacker marmorspis med reliefer. Gobelängen på långväggen fullkomnar den vackra rumsinredningen.

Från Festgalleriet kan man komma ut på balkongen i Rådhushallen. En rikt snidad ekdörr på östra kortväggen lämnar entré till "Bankettsalen". Salens fönster- och dörröppningar är inramade i marmor och väggarna är klädda med norskt sidentyg i rött och guld. På norra kortväggen hänger en oljemålning av Villi Midelfart med motiv från Oslofjordens sommar, sol och badliv. Ett porträtt av kung Haakon VII pryder långväggen mot Rådhushallen. I Bankettsalen kan dukas för 450 gäster.

I mellanbyggnaden — över vestibulen till Rådhushallen — ligger "Stadsfullmäktigesalen" (se bilden) med läktare för 160 åhörare jämte pressloger. Stadsfullmäktigesalen flankeras på ömse sidor av Östra Galleriet och Västra Galleriet. I Östra Galleriet har konstnären Per Krohg i al-frescomålningar valt motiv från stadsinvånarnas dagliga liv. Västra Galleriets al-frescomålningar av Aage Storstein framställer hur "den norske grunnloven av 1814" kom till. De båda gallerierna tjänar som representationsrum i samband med stadsfullmäktigesammanträdena.

Med anslutning till Stadsfullmäktigesalen via Västra Galleriet ligger "Beredningsutskottets sal" med fönster mot väster och flankerat å ömse kortsidor av bibliotek och kommittérum.

Förbyggnadens fasader upp t. o. m. Rådhusets ytterbalkonger är klädda med ljus sandögnis.

Mot öster, söder och väster är 2:a våningen — festvåningen — öppen mot sol och utsikt över Oslofjorden medelst en hög pelarloggia med stora spegelglasrutor mellan pelarna. Längs hela denna loggia löper ett bröstvärn med ett rikt genombrutet räckverk av granit.

Rådhusets totala golvyta är 30.700 m² varav ca 16.300 m² är kontorslokaler. Byggnadsvolymen utgör 156.000 m³ på en byggd areal av 4.900 m². Rådhuset har med den konstnärliga utsmyckningen inräknad kostat ca 32 miljoner norska kronor.

Parti av östra fondväggen i Rådhuset med oljemålning av Henrik Sörensen

i Milanotrakten). Eljest användes även vendiskt förband (särskilt i Veronaområdet) och kryssförbandet (särskilt i Bolognaområdet). Alla tre förbanden användes för övrigt om varandra i Europa, helt beroende på varifrån tegelslagarna och byggmästarna hade sin härkomst. Man kan som grundregel göra gällande, att all tegelbyggnad på den tiden i Mellaneuropa, Holland, Polen och Norden uppfördes av olika munkordnar. Det var kyrkan och kyrkans män, som gav impulser till all byggnadsverksamhet av betydelse under denna tid. I Norden finns en hel rad kloster- och kyrkobyggnader från denna epok, vilka uppfördes i detta romerska tegelformat. Man har i Norge vid utgrävningarna lyckats fastslå, att samma format har använts till exempelvis Olavsklostret i Oslo, förmodligen den första byggnad här i Norge, vartill tegel kommit till användning som byggnadsmaterial. Det var dominikanermunkarna, som byggde detta kloster antagligen omkring år 1230—1250. Var man slagit teglet, det veta vi icke med bestämdhet, men vi vet att Håkan V:s tegelhus låg på slutningen öster och söder om staden, på ostsidan om Alna men nedanför Eikeberg. Håkan V levde från 1270 till 1319.

Det synes som om teglet här i Norden ansågs vara ett mycket dyrbart material på sin tid. Murverken utfördes av den anledningen mycket ofta i natursten och med vissa partier i tegel. Det blev då oftast de förnämre konstruktionsdelarna, som uppfördes i tegel.

Bland de byggnadsverk av betydelse från äldre tid i våra grannländer och vilka byggnader uppförts i snarlikt tegelformat som det till Rådhuset i Oslo använda, kan här nämnas Kalundborgkyrkan i Danmark. Här varierar stenen något i format, nämligen från 280—300 mm i längd, 130—140 mm i bredd men med en genomgående lika höjd av 85 mm. Även förbanden varierar. Munkförbandet är dock det allmännast förekommande. Det äldsta av stenhusen på biskopsgården i Tynnelsö utanför Strängnäs i Sverige uppfördes under de sista årtiondena före 1200. Här är stenformatet: 290 · 140 · 100 mm. I det gamla Skokloster, som är beläget mellan Sigtuna och Uppsala på en halvö i Mälaren, är stenformatet 280 · 135 · 85 mm. Denna kyrka byggdes för ett nunnekloster tillhörande Cistersienserorden.

Ovan framgår, att fasadteglet, som är bränt till klinker, varierar med mörkare färgskiftningar. I

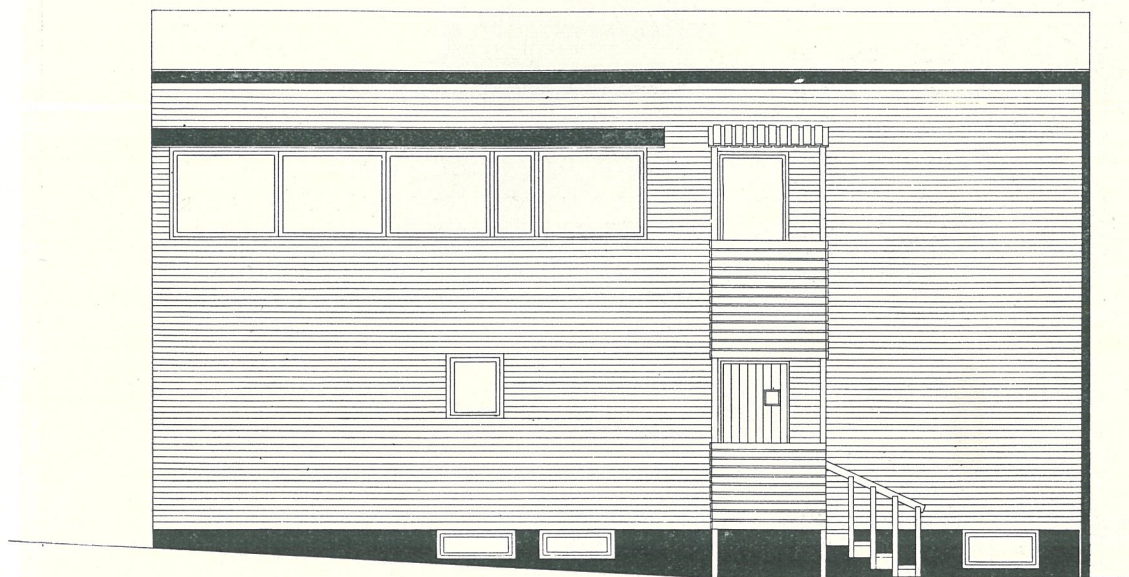
Parti av norra väggen i Rådhushallen med al-frescomålning av Alf Rolfsen

Rådhusets fasader, i synnerhet vad gäller sydfasaden, kan man iakttaga, att det inmurats en sorts kopp och löpare, som delvis ha stora blåsbildningar, vilka uppkommit vid begynnande sintring. Som ett kuriosum kan nämnas, att Mariakyrkan i Sigtuna i Sverige har på flera ställen i murverket inlagda dylika blåsformade stenar påminnande om dem här i Rådhuset. De ligga helt oregelbundet utan mönster.

Artikelförfattaren har gärna önskat framhålla den tradition, som användandet av handslaget tegel vilar på. Numer är ju det stora munkformatet i stort sett bortglömt till förmån för vårt normalformat, som har sitt ursprung häruti. Men sten i detta för vår tid mer tidsenliga format — normalformat — framställes på samma sätt som sten i "munkformat" och kan komma till användning, om icke för monumentalbyggnader så dock för byggnadsverk av ordinär storlek och där åstadkomma nästan lika hög effekt och gedigna utseende.

Maskinåldern har i våra dagar satt sitt dödsmerke på det gamla tegelslagareyrket. Man framställer numer här som utomlands "imiterat handslaget fasadtegel" maskinellt, men jag anser, att denna produkt är i viss mån att betrakta som blott

en efterrapning utan samma skönhetsvärde för en fackman. Dess rangplats som ofta efterfrågat och rikligen använt byggnadsmaterial kan dock ej bestridas. Som en naturlig följd av utvecklingen hos vår allt mer mekaniserade byggnadsmaterialindustri blir det för vart år allt svårare och svårare att erhålla rekrytering i erforderlig grad till tegelhandslagareyrket. Ännu har vi här i Norge — men hur länge? — en liten, om än alltför otillräcklig stab verkligt framstående tegelhandslagare. Att slå tegel för hand är nämligen krävande och fordrar både påpasslighet, grundlig kännedom och en stor portion fallenhet för yrket, för att vederbörande skall kunna anses lämpad. En första klassens tegelhandslagare är lika mycket en konstnär i sitt fack som en första klassens hantverkare i andra yrken. Det borde därför för alla verkliga tegelvänner framstå som ett behjärtansvärt önskemål, att erforderliga, effektiva åtgärder vidtogs från alla håll för att trygga framställningen av ett material som det handslagna teglet, vilket givit oss så många vackra, representativa skapelser bland vilka kanske Rådhuset i Oslo framstår som höjdpunkten på vad vår tids norska tegelbyggnadsarkitektur förmår, när den gör sitt yttersta.

VILLA I UPPSALA

Denna bostad betjänar en familj om fem personer. De tre barnen ha var sitt sovrum i bottenvåningen, vilken också innehåller ett reservrum för gäst- eller hemhjälp samt kök och sykkammare. Dessa sex smårum äro placerade kring en central hall innehållande entré, kapphyllor, wc, tvättrum och matplats. Från denna hall, vars golv belagts med marmor, gå öppna trätappor dels ned till källaren med hobbyrum, tvättstuga, bad m. m. dels upp till vardagsrummet, innanför vilket föräldrarna ha sitt sovrum kombinerat med dressing-room, wc och bad

Byggnadsarbetet påbörjades i juli 1950 och var färdigt nyårsafton samma år. Till fasadmaterial och bärande stomme valdes ett mörkt blåroött tegel från Slottsmöllan. Gavelväggarna murades av 1-stens- och långväggarna av 1/2-stens tegel.

Som invändig isolering sattes på gavelväggarna 3 cm och på långväggarna 5 cm expanderad kork, vilken nätades och putsades.

Mellanbjälklaget är kontinuerligt upplagt på de båda 1/2-stens mellanväggarna och på gavelväggarna. De 6 m höga 1/2-stens långväggarna, som därför endast bära takstolarna, armerades mot vindtryck.

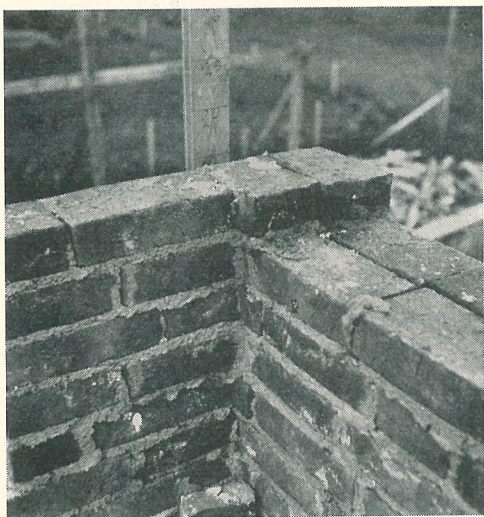
Stor noggrannhet iakttogs vid murningen, som utfördes med kalkcementbruk och helt fyllda fogar.

De stora muröppningarna för fönster i vardagsrum och matrum överspändes med järnbalkar INP 28 medan mindre muröppningar klarades med ryska valv. Alla fönster- och dörrkarmar sattes i liv med färdig innervägg. Utvändigt målades snickerier gråvita och plåttak, stuprör, järnbalkar och fönsterbleck svarta. Byggmästare var Karl Johansson, Uppsala, konstruktör civilingenjör Hans Hansson, Stockholm, värme- och sanitetskonsult civilingenjör C. G. Colléen, Stockholm samt arkitekter Bengt Edman och Lennart Holm, Stockholm.

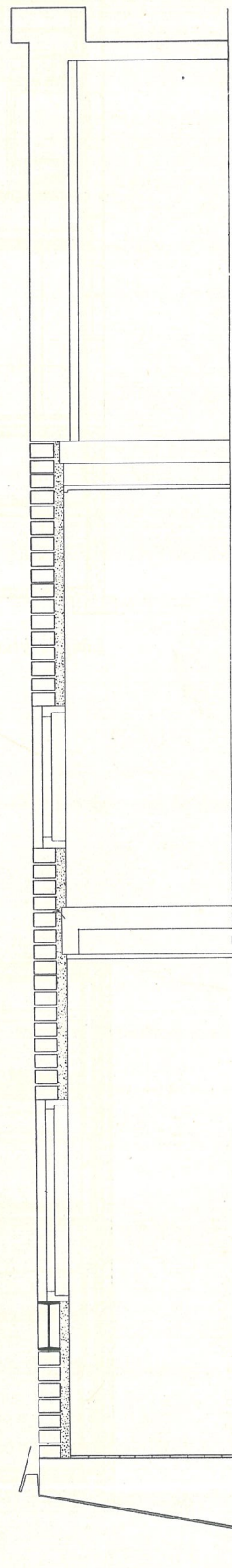
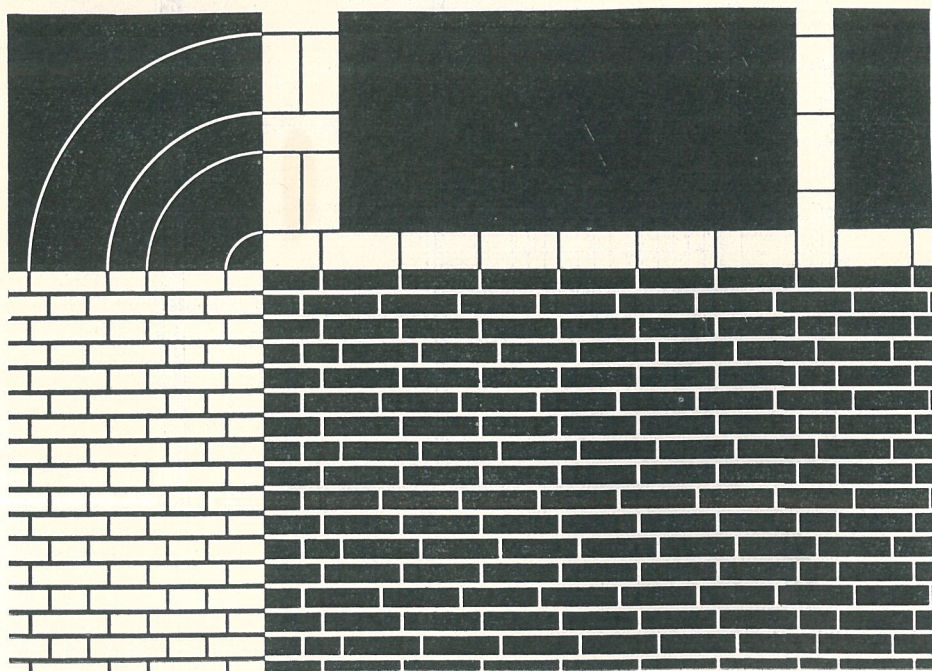
Vinjetten: Entréfasad. Skala 1: 100

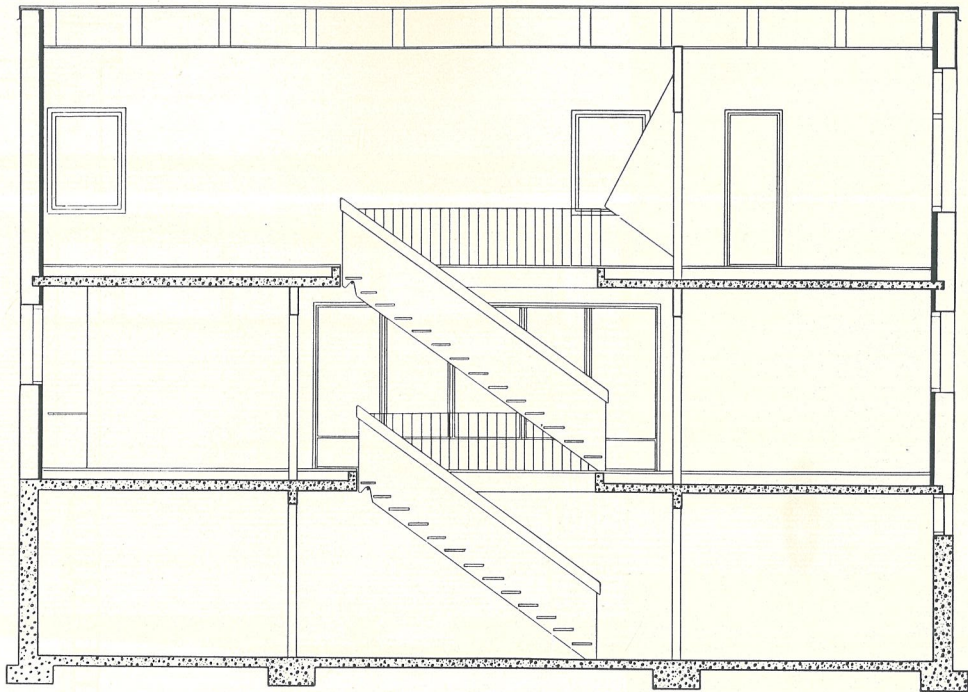
T. v.: Skalmursväggarna armerades mot vindtryck i vart tredje skift med $\varnothing 8$

T. v. och nedan: Hörnlösning mellan $\frac{1}{2}$ -stens och 1-stens vägg. I 1-stensväggen valdes polskt förband, $\frac{1}{2}$ -stensväggen murades på löp med $\frac{1}{4}$ -stens förskjutning. Detta möjliggjorde förband med den bärande mellanväggen utan huggningar

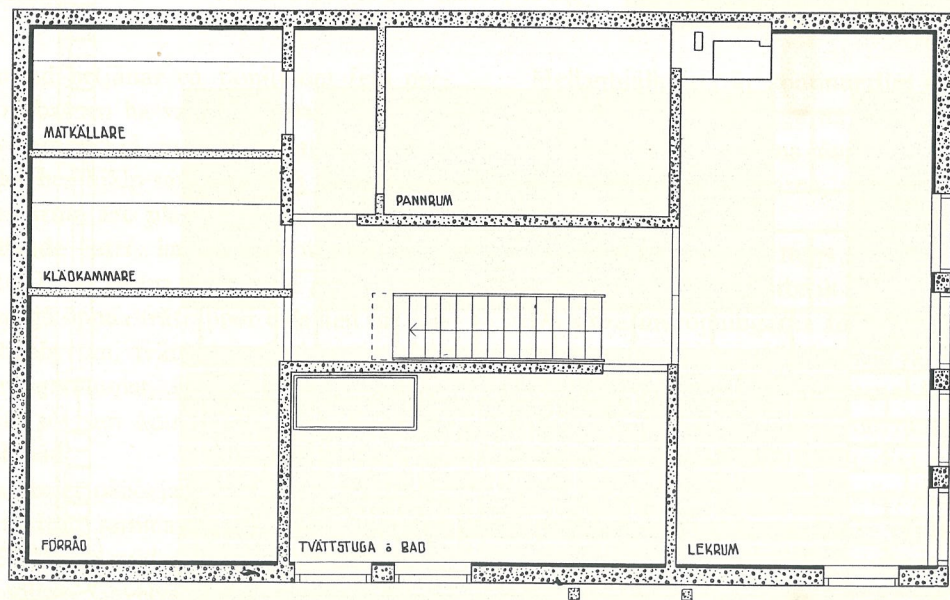

Ovan: Sektion genom $\frac{1}{2}$ -stens fasadmur

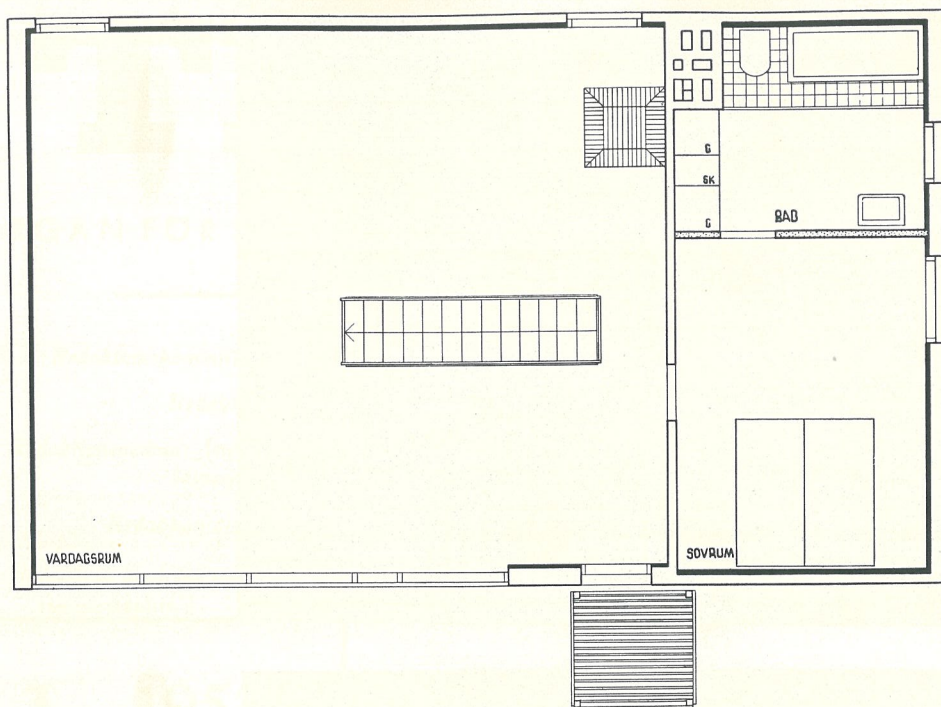

Längdsektion

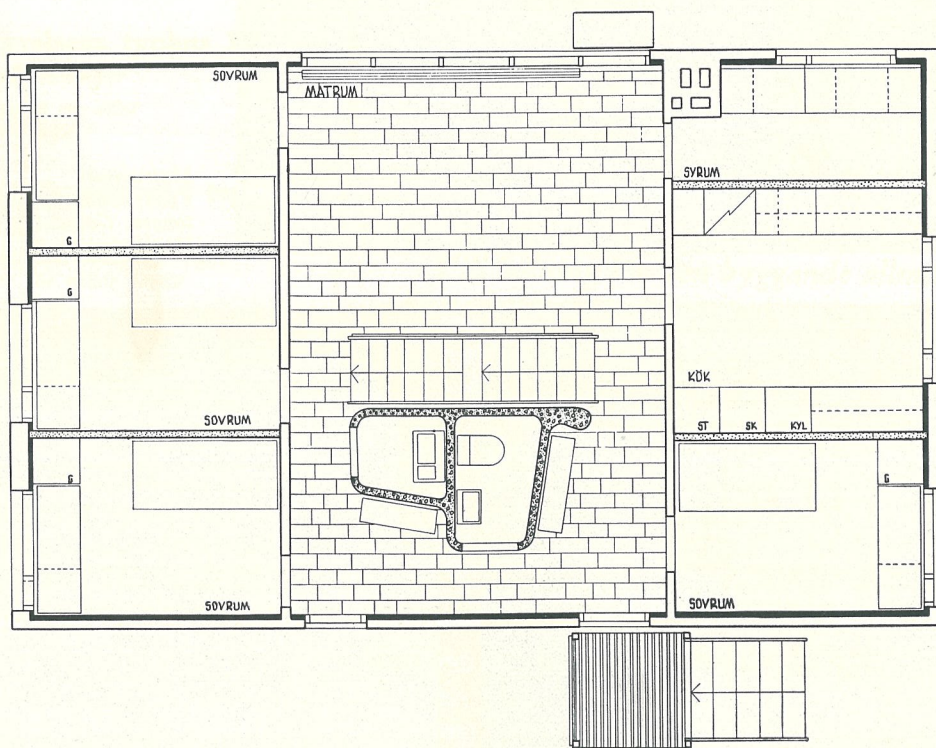
Sektioner och planer i skala 1:100.

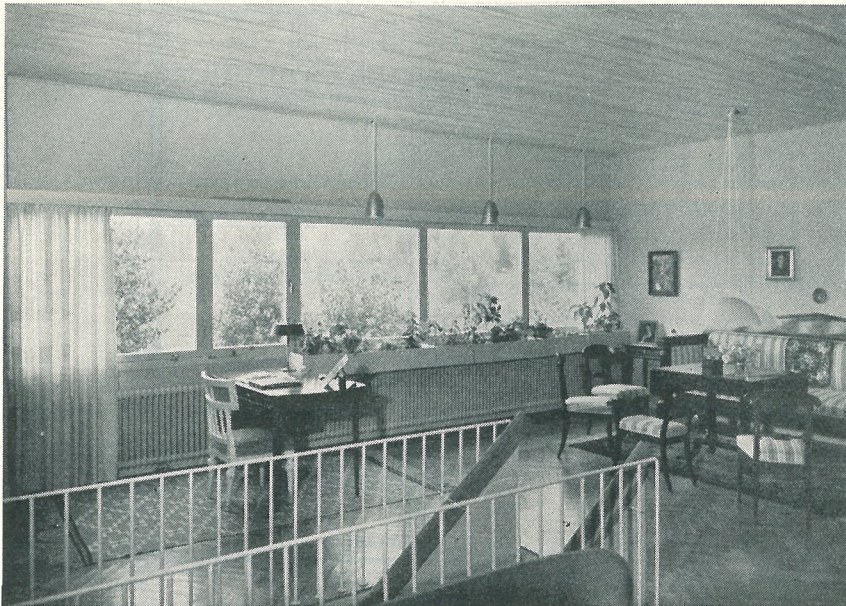
Källarplan

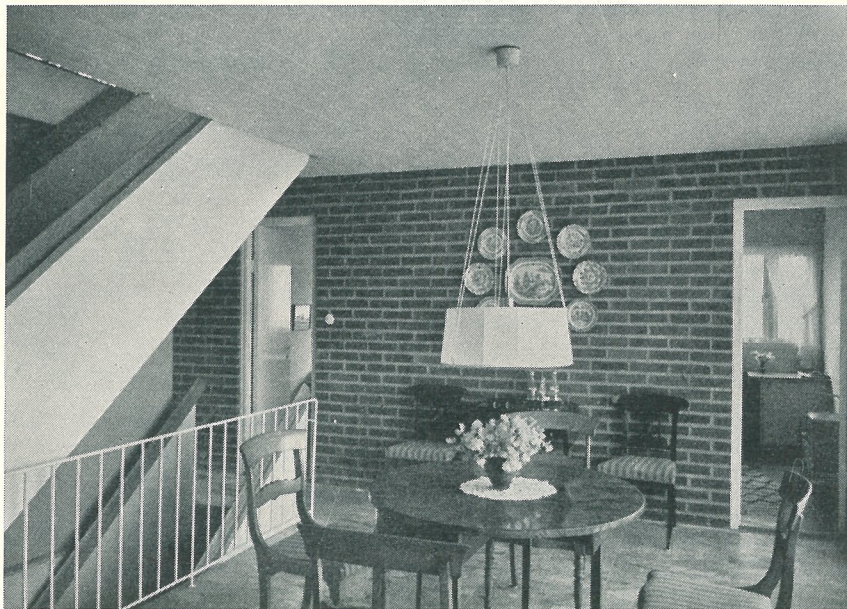
Våning 1 tr

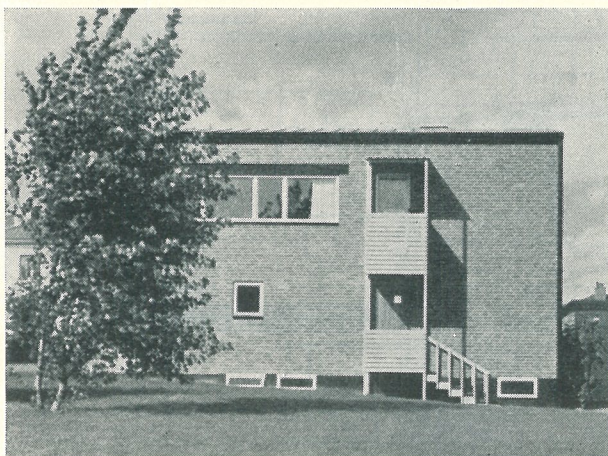
Bottenplan

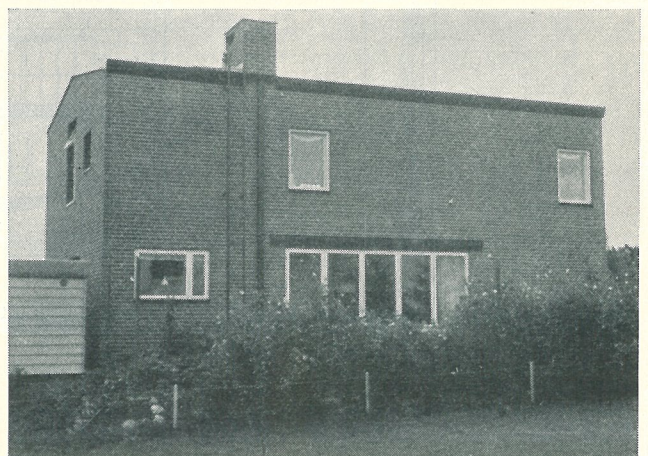
Vardagsrummet

*Matrummet
Taket vitmåladas direkt på be-
tongen. Golvet är lagt med
Upplandsmarmor*

Entréfasad

Trädgårdsfasad